

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASI — DAVLATNING ASOSIY HUQUQIY HUJJATI

Alijonova Gulasalxon Turobjon qizi
Oliy ta’lim fan va innavatsiyalar vazirligi
Toshkent shahar yuridik texnikumi
Yuridik xizmat faoliyati
02-08-guruh o’quvchisi

Annotasiya: *Mazkur maqola O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining mohiyati, yaratilish tarixi va davlat hayotidagi o‘rniga bag‘ishlangan. Unda Konstitutsiyaning mustaqil davlatning asosiy huquqiy hujjati sifatidagi ahamiyati keng yoritilgan bo‘lib, uning 1992-yil 8-dekabrda qabul qilinganligi, davlat tuzilishi, hokimiyatlar bo‘linishi, fuqarolarning huquq va erkinliklari, jamiyat taraqqiyotidagi roli batafsil tahlil qilingan. Maqolada Konstitutsiyaning tuzilishi — Muqaddima, bo‘limlar va moddalar haqida umumiy ma’lumot berilgan, shuningdek, inson huquqlari Konstitutsiyaning markazida turgani alohida ta’kidlangan. 2023-yilgi konstitutsiyaviy islohotlar natijasida inson manfaatlari, ijtimoiy davlat tamoyillari, mahalla instituti va ekologik xavfsizlik bo‘yicha amalga oshirilgan yangiliklar ham qisqacha yoritib o‘tilgan. Xulosa qismida Konstitutsiya O‘zbekistonning siyosiy, huquqiy va ijtimoiy taraqqiyotida asosiy o‘rin tutishi, davlat va jamiyat barqarorligini ta’minlovchi bosh hujjat ekani ta’kidlanadi.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, davlatning asosiy huquqiy hujjati, mustaqillik, suverenitet, demokratiya, inson huquqlari, fuqarolik erkinliklari, hokimiyatlar bo‘linishi, qonun ustuvorligi, ijtimoiy davlat, konstitutsiyaviy islohotlar, 1992-yil 8-dekabr, 2023-yil o‘zgarishlari, davlat boshqaruvi, fuqarolik jamiyati, mahalla instituti.*

*Konstitutsiya — xalqimizning irodasi va orzu-
intilishlarini mujassam etgan hujjatdir.*

Shavkat Mirziyoyev

Kirish; *O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi nafaqat mamlakatning bosh qonuni, balki jamiyat taraqqiyotining poydevori hisoblanadi. Unda inson huquqlari oliy qadriyat sifatida belgilangan, davlatning tashkil topish tamoyillari aniq ko‘rsatib berilgan va barcha sohalarning huquqiy rivoji uchun mustahkam zamin yaratilgan. Har qanday davlatning mustahkam huquqiy poydevori, avvalo, uning Konstitutsiyasi bilan belgilanadi. Konstitutsiya — bu jamiyat va davlatning siyosiy-iqtisodiy tizimini, fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklarini, davlat hokimiyati organlarining tuzilishi hamda o‘zaro munosabatlarini belgilab beruvchi eng oliy huquqiy hujjatdir. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi esa mamlakatimizda demokratiya, inson huquqlariga hurmat, qonun ustuvorligi va fuqarolik jamiyatining rivojlanishiga xizmat qiluvchi bosh qonundir. 1992-yil 8-dekabrda qabul.*

qilingan Konstitutsiya mustaqil O'zbekiston davlatining siyosiy-huquqiy taraqqiyotida tub burilish yasadi. 2023-yilgi konstitutsiyaviy islohotlar esa yangi davr talablariga mos ravishda uni takomillashtirdi, inson manfaatlarini yanada ustuvor darajaga olib chiqdi.

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining mazmun-mohiyati, ahamiyati, tuzilishi, asosiy prinsiplariga batafsil to'xtalamiz.

Konstitutsiyaning mohiyati va huquqiy tabiati

Konstitutsiya — davlatning bosh huquqiy hujjati bo'lib:

- davlat boshqaruvi shaklini;
- davlat tuzilishini;
- fuqarolarning huquq va erkinliklarini;
- davlat hokimiyati organlari o'rtasidagi vakolatlar taqsimotini;
- jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy asoslarini;

belgilab beradi.

Konstitutsiya boshqa barcha qonunlar, farmonlar, hukumat qarorlari va normativ hujjatlar uchun asosiy manba, ularga nisbatan yuqori yuridik kuchga ega.

Konstitutsiyaning asosiy vazifalari:

- 1. Davlat suverenitetini mustahkamlash.**
Mustaqillikning asosiy belgilarini, davlat ramzlarini, hududiy yaxlitlikni ta'minlaydi.
- 2. Hokimiyatni tashkil etish.**
Qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatining aniq vakolatlari va o'zaro muvozanatini belgilaydi.
- 3. Fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklarini kafolatlash.**
- 4. Ijtimoiy barqarorlik va huquqiy tartibotni ta'minlash.**
- 5. Qonun ustuvorligini qaror toptirish.**

Demak, Konstitutsiya – nafaqat huquqiy hujjat, balki davlat va jamiyat hayotining strategik yo'nalishlarini belgilovchi siyosiy-huquqiy dasturdir.

O'zbekiston Konstitutsiyasining yaratilish tarixi

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, yangi davlatni huquqiy jihatdan asoslab beradigan, jamiyatning demokratik taraqqiyoti uchun zamin yaratadigan konstitutsiya zarur edi. 1990-yil 20-iyunda Oliy Kengash tomonidan Konstitutsiya komissiyasi tuzildi. Ikki yillik keng muhokamalar, xalq fikrini o'rganish, jahon tajribasini o'zlashtirish jarayonida O'zbekistonning ilk milliy Konstitutsiyasi yaratildi.

1992-yil 8-dekabr — tarixiy sana

Bu kun O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilindi. Mazkur sana har yili **Konstitutsiya kuni** sifatida nishonlanadi.

Konstitutsiyaning tayyorlanishida asosiy tamoyillar:

- xalq suvereniteti;
- inson huquqlari ustuvorligi;
- bozor iqtisodiyotiga asoslangan taraqqiyot yo'li;
- xalqaro huquq me'yorlariga moslik;

- demokratik boshqaruv.

Konstitutsiyaning tuzilishi

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi quyidagilardan iborat:

- **Muqaddima**
- **6 bo'lim**
- **27 bob**
- **155 ta modda**(2023-yilgi islohotlardan so'ng)

Muqaddima-bu Konstitutsiyaning maqsad va vazifalarini, xalqning orzu-intilishlarini aks ettiruvchi qism.

Konstitutsiyaning eng muhim bo'limi — bu **“Inson va fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va burchlari¹”** bo'limidir.

Shaxsiy huquqlar

- hayot huquqi;
- erkinlik va shaxsiy daxlsizlik;

¹<https://lex.uz/>

- sud himoyasiga ega bo'lish huquqi;
- vijdon erkinligi;
- yashash joyini tanlash erkinligi.

Siyosiy huquqlar

- saylash va saylanish;
- so'z va matbuot erkinligi;
- yig'ilishlar o'tkazish erkinligi.

Ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar

- mehnat qilish;
- ta'lim olish;
- tibbiy xizmatdan foydalanish;
- ijtimoiy ta'minot.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 2023-yil 30-aprelda qabul qilingan yangilangan tahriri davlat va jamiyat hayotida yangi bosqichni boshlab berdi. Yangilanishlarning asosiy maqsadi — inson huquqlari va manfaatlarini yanada ustuvor darajaga ko'tarish, ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish hamda jamiyatning zamonaviy ehtiyojlariga mos huquqiy asos yaratishdir. Yangilangan Konstitutsiyada davlatning asosiy vazifalari kengaytirildi, aholi farovonligini oshirish, ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish, ta'lim va tibbiyot sifatini yaxshilash bo'yicha aniq konstitutsiyaviy majburiyatlar belgilandi. Inson qadr-qimmatini, erkinliklari va huquqlarini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha kafolatlar kiritildi. Mahalla instituti mustaqil o'zini o'zi boshqarish organi sifatida alohida maqomga ega bo'ldi. Shuningdek, davlat boshqaruvi tizimida ham bir qator o'zgarishlar amalga oshirildi: hokimiyatlar bo'linishi prinsipi yanada aniq belgilandi, sud mustaqilligi mustahkamlandi, parlamentning roliga qo'shimcha vakolatlar berildi. Konstitutsiyada ekologik xavfsizlik,

nogironligi bo'lgan shaxslar, yoshlar va ayollar huquqlari bo'yicha yangi normalar ham o'z aksini topdi. Umuman olganda, yangilangan Konstitutsiya O'zbekistonning demokratik, adolatli va insonparvar rivojlanish yo'lini huquqiy jihatdan mustahkamlab, fuqarolar manfaatlarini himoya qilishni davlat siyosatining markaziga qo'ydi.

Konstitutsiya jamiyat hayotida eng muhim huquqiy va siyosiy poydevor sifatida xizmat qiladi. U davlatning shakli va tuzilishini belgilab, hokimiyat organlari o'rtasidagi vakolatlar taqsimini tartibga soladi, shuningdek, fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlaydi. Konstitutsiya asosida jamiyatda qonun ustuvorligi o'rnatiladi, adolat, tenglik va inson qadr-qimmati oliy qadriyat sifatida ta'minlanadi. Shu tariqa u ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlab, nizolar va qarama-qarshiliklarning qonuniy yo'l bilan hal etilishiga xizmat qiladi. Konstitutsiya fuqarolarni huquqiy madaniyatga o'rgatadi, ularning jamiyatdagi faol ishtirokini rag'batlantiradi va fuqarolik jamiyatining rivojlanishiga zamin yaratadi. U, shuningdek, milliy qadriyatlar, tarixiy meros va madaniy an'analarni hurmat qilishni, jamiyatning milliy o'zligini saqlashni ta'minlaydi. Fuqarolar Konstitutsiyada belgilangan huquq va majburiyatlarni bilgan holda, davlat organlariga ishonch bilan qaraydi, bu esa siyosiy barqarorlik va samarali boshqaruvni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, Konstitutsiya iqtisodiy sohada ham beqiyos ahamiyatga ega. Bozor iqtisodiyoti va xususiy mulk daxlsizligini kafolatlash orqali u ishbilarmonlik faoliyati, sarmoyalarni jalb qilish va mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantiradi. U jamiyatda erkin fikr almashish, siyosiy faollik, nodavlat tashkilotlar va mahalliy boshqaruv institutlarining faoliyatini tartibga solish orqali demokratik qadriyatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Shunday qilib, Konstitutsiya nafaqat huquqiy hujjat, balki jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarini tartibga soluvchi asosiy prinsiplar to'plamidir. U fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, adolatni ta'minlash, ijtimoiy barqarorlikni saqlash, demokratik boshqaruvni rivojlantirish va kelajak avlodlar uchun barqaror taraqqiyot zaminini yaratishda beqiyos rol o'ynaydi. Shu boisdan, Konstitutsiya jamiyatning huquqiy, siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishida markaziy o'rinni egallaydi va barcha qonuniy faoliyatning asosiy mezonini sifatida xizmat qiladi.

2023-yilda amalga oshirilgan yangilangan tahrir bilan Konstitutsiya yanada zamonaviy, demokratik va insonparvar xususiyatlarga ega bo'ldi. Unda fuqarolarning huquqlari va davlat majburiyatlari kengaytirildi, ijtimoiy himoya, ta'lim va tibbiyot sohalarini bo'yicha yangi kafolatlar belgilandi, milliy qadriyatlar va mahalla institutining roli mustahkamlandi. Yangilangan Konstitutsiya fuqarolar uchun nafaqat huquqiy himoya vositasi, balki amalda o'z fikrini bildirishi, davlat boshqaruvida ishtirok etishi va jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilish imkoniyatini yaratadi. Masalan, har bir fuqaro saylovlarda yoki referendumlarda ishtirok etish orqali davlat boshqaruvida faol rol o'ynaydi. 2019-yilgi Prezident saylovlarida yuz minglab fuqarolar o'z ovozi berish orqali demokratik jarayonga hissa qo'shgan. Shu bilan birga, fuqarolar sud orqali huquqlarini himoya qilish imkoniyatiga ega. Mulk, mehnat yoki ijtimoiy nafaqa bilan bog'liq nizolarda ular sudga murojaat qilib, Konstitutsiyadagi huquqlari asosida adolatni ta'minlaydi. Konstitutsiya fuqarolarning erkin

fikr bildirish huquqini ham kafolatlaydi. Jamiyatdagi muhim masalalar — ekologiya, ta'lim, ijtimoiy adolat masalalari bo'yicha fuqarolar o'z fikrlarini matbuot va ijtimoiy tarmoqlarda bildiradi. Shu orqali davlat va jamiyat o'rtasida ochiq muloqot o'rnatiladi. Nodavlat tashkilotlar va jamoat birlashmalari ham Konstitutsiya asosida faoliyat yuritadi. Masalan, nogironligi bo'lgan shaxslar yoki yoshlar tashkilotlari o'z a'zolarining huquqlarini himoya qiladi va ularni jamiyat hayotiga integratsiya qilishga yordam beradi. Jamiyat hayotida Konstitutsiyaning ahamiyati shundaki, u ijtimoiy barqarorlikni

²https://constitution.uz/oz/pages/yangi_tahrirdagi_konstitutsiya

ta'minlaydi, adolat va tenglikni mustahkamlaydi, fuqarolik jamiyatini rivojlantiradi va demokratik qadriyatlarni qo'llab-quvvatlaydi. U milliy qadriyatlarni hurmat qilish, tarixiy merosni saqlash va jamiyatning milliy o'zligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, Konstitutsiya iqtisodiy rivojlanish uchun ham asosiy rol o'ynaydi: mulk huquqi va ishbilarmonlik faoliyatini himoya qilish orqali investorlar ishonchini oshiradi va mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlaydi. Yangilangan tahrir Konstitutsiyani fuqarolar, davlat organlari va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni yanada tartibli va aniq qiladi. Hokimiyatlar bo'linishi, sud mustaqilligi, mahalliy boshqaruvning roli, fuqarolarning shikoyat va murojaat qilish huquqlari orqali Konstitutsiya jamiyatda adolatli va qonun ustuvor bo'lgan muhit yaratadi. Shu bilan birga, ekologik xavfsizlik, yoshlar, ayollar va nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari yangi kafolatlar bilan mustahkamlangan. Shu sababli, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi nafaqat huquqiy hujjat, balki jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarini tartibga soluvchi asosiy prinsiplar to'plami hisoblanadi. U fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, adolatni ta'minlash, ijtimoiy barqarorlikni saqlash, demokratik boshqaruvni rivojlantirish va kelajak avlodlar uchun barqaror taraqqiyot zaminini yaratishda beqiyos rol o'ynaydi. Konstitutsiya fuqarolarni o'z huquqlari va burchlarini bilishga, davlat organlari faoliyatini kuzatishga va jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undaydi, shu tariqa mamlakatda adolatli, demokratik va insonparvar jamiyat barpo etilishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi nafaqat davlatning asosiy huquqiy hujjati, balki jamiyat va fuqarolar hayotida hal qiluvchi rol o'ynaydigan asosiy prinsiplar to'plamidir. U davlat hokimiyatining shakli va tuzilishini belgilab, hokimiyatlar o'rtasida adolatli taqsimotni ta'minlaydi, fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlaydi hamda jamiyatda qonun ustuvorligini mustahkamlaydi. Konstitutsiya fuqarolarga o'z fikrini erkin ifoda etish, saylovlarda va referendumlarda ishtirok etish, shikoyat va murojaat qilish huquqlarini amalda qo'llash imkonini beradi, shu orqali jamiyatda demokratik va fuqarolik faolligini rag'batlantiradi. Yangilangan tahrir inson huquqlarini yanada himoya qilish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiy va ekologik masalalarda kafolatlarni mustahkamlash orqali Konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi ahamiyatini kuchaytirdi. U milliy qadriyatlarni asrash, mahalla institutini rivojlantirish va fuqarolarning davlat organlariga nisbatan ishonchini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, Konstitutsiya iqtisodiy taraqqiyotga zamin yaratib, mulk huquqini,

himoya qiladi va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi. Shunday qilib, Konstitutsiya nafaqat huquqiy kafolatlar majmui, balki jamiyatning barqaror rivojlanishi, demokratik qadriyatlarning mustahkamlanishi va fuqarolarning hayot sifatini oshirish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan muqaddas hujjatdir. U xalq irodasini ifodalaydi, davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi va kelajak avlodlar uchun barqaror, adolatli va insonparvar jamiyat yaratish yo'lida mustahkam poydevor vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati;

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. Jon Lokk. *Fuqarolik huquqlari va davlat*.
3. Islom Karimov. *O'zbekiston mustaqilligi va qonun ustuvorligi* – Toshkent, 2000.
4. Aristotel. *Siyosat* (Politika).
5. Konstitusiyaviy huquq darsligi 2023.
6. **LEX.UZ - O'zbekiston qonunchiligi.**
7. <https://constitution.uz/oz>.

